

Nyáját terelő pulli. A kutya tulajdonosa: Dancsa Ferenc juhász, Dunafalva, Bem. u. 12. (Elfert János felvétele)

A KUTYA, MINT MUNKAÁLLAT

Az alábbiakban részleteket közlünk az ELTE egyik végzett néprajz-szakos hallgatójának szakdolgozatából. A dolgozat bíráló tanára Tóth István volt.

Magyarországon a kutyás terelés a 18. század óta létezik. Az állatok ilyen mozgatásának legnagyobb hagyománya a juhoknál van, azok fajtájára és tartásmódjára való tekintet nélkül. A szarvasmarhák, sertések mellett a szelídebb fajták túlsúlyával, körülbelül a 19. század végével terjednek el a pulik és a pumik. A lovaknál ellenben teljesen hiányoznak.

Ami a számszerűséget illeti, akár 1000 juhhoz is elég egy terelőeb, azonban szarvasmarhához már kettő kell.

A jószág a mezőn szétterülve, laza felállásban legel, s közben esetleg lassan mozog. A pásztor arra figyel, főleg szűk legelő esetén, hogy az állatok ne húzódjának tilos területre (pl. vetés), lehetőleg egy csomóban maradjanak és abból ne váljanak ki. A kutya hangtalanul mellette vagy mögötte halad. Amikor szükséges, csak odaszól: „Eriggy te!”, „Hajcsd vissza!”, „Hozd ide!”, s az eb elrohan, hogy a kárba tévedt vagy elkóborolt jószágot visszahozza. Ha ugatással nem tudta visszahajtani, kissé beleharapott. Disznóknak, birkáknak az inát, gypját, fülét fogta, bár ez utóbbit nem mindenki szerette, mert a fogak ejtette karcolást a légy beköpte, és így elfertőződött. A szarvasmarhának a farkába, hátsó lábszárába, orrába kapott.

Deleléskor vagy pihentetéskor a nyáját körülszaladja s az pillanatok alatt összetömörül. A munka nagyja azonban a helyváltoztatáskor következik. A terelőebek irányítása, utasítása többnyire bottal, fejintéssel kísért szavakkal (a hangsúly nagyon fontos), ritkábban karral, kalappal, füttyel történik, aszerint ki melyiket tanította be. Ha a felszín dimbesdombos, a pásztor felemeli a kutyát és úgy mutatja meg a falka helyzetét. Egyenes irányú mozgásnál az ebek az állatcsoporthoz valamelyik oldalánál haladnak, szétszóródásukat megakadályozni, vagy hátulról serkentik gyorsabb menésre. Amikor kanyarodni vagy visszafordulni kell, az ellenkező oldalon „megsapatják” a jószágot ilyen biztatásokkal, hogy „Hajcsd arra!” „Eriggy te!”, „Szoricsd” stb. Megálláskor a csapat elejére küldik a kutyát, hasonló parancsszavak kíséretében, s ekkor a menet megtorpan. E műveletek közben időnként rövid szünetet tart, „kiáll” a szélre s gazdáját figyeli. Szükség szerint a terelés folytatására biztatják vagy leintik. Sokszor szükségtelen a pulli (pumi) elküldése, fásztatása, a kívánt eredmény (a vonulás gyorsítása, az állatok összegyűjtése stb.) „botra ugratással” is elérhető. Lényege a bot vízszintes helyzetig való megemlése, amely izgatott, tartós ugatást vált ki. E

Terelőkutya irányítása bottal (Létér, Veszprém m.) (Létay Miklós felvétele)

figyelmeztető hang a kutya támadását sejtve a jószágot meglepetésszerűen, így a kívánt irányba mozdul el.

Ami az ugatást illeti, a vélemények megoszlanak. Van aki szükségesnek tartja, mert „csak az olyantól tart a jószág”, mások viszont a „keves szavú” kutyát szeretik, mert az nem zavarja a legelésző állatokat.

Itt jegyezzük meg, hogy speciális vezényszavakról egyáltalán nem beszélhetünk. A köznapi szókincsből származnak és tömören, sőt néha hiányosan (pl. „Erre”) jelölik meg a teendőket. Nyelvjárásonként, egyénenként változnak, éppen ezért rendszerbe nem foglalhatók. A környező népek nyelveinek hatása már a nyelvészet körébe tartozik.

A magárautalt pásztornak a fejében is segít a kutya, ugyanis kéz alá szorítja a juhokat.

A pásztorok büszkéek voltak saját kutyájuk tudására és ezt adandó alkalmakkor, szórakozásból vagy fogadásból össze is mérték. E versenyeken az győzött, amelyik a legmesszebbre és legpontosabban hajtott.

Az ebek helytállása nagyon fontos volt, mert a „kitanult zsványok” a legkülönbözőbb módon próbálták figyelmüket elterelni. Pirított, zsíros tarhonyát szórtak el s amíg azt felszedték vagy mialatt a tolvajok egyike velük incselkedett, egy-két állatot elhajtottak. Némely juhász nem álltott a más nyájából lopni. „Néma pulival” különösen könnyen „szakított”.

(Folytatjuk)

Létay Miklós

